

УДК 343.131

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.3.31>

## ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗЛОВЖИВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ СТОРОНАМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ОСОБЛИВОГО ПЕРІОДУ

**Медведчук Д.М.,***аспірант кафедри публічного та міжнародного права  
юридичного інституту**Київського національного економічного університету  
ім. Вадима Гетьмана*

ORCID: 0009-0003-9132-7016

**Медведчук Д.М. Деякі проблемні питання зловживання процесуальними правами сторонами кримінального процесу в умовах особливого періоду.**

Стаття присвячена аналізу проблематики зловживання процесуальними правами учасниками кримінального провадження в умовах особливого періоду, що набуло особливої гостроти та стало деструктивним чинником, який істотно шкодить національній безпеці та ефективності правосуддя. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю осмислення якісних трансформацій кримінального процесуального права та механізмів реалізації процесуальних прав учасників кримінального процесу в умовах воєнного стану ті дії принципу *lex specialis*. Встановлено, що у доктринальному плані сутнісна межа між зловживанням і порушенням прав полягає у формальній законності дій у межах здійснення суб'єктивного права, але їх невідповідності фактичній правомірній меті реалізації своїх правових можливостей. Визначено, що зловживання процесуальними правами розглядається як умисне використання наданих законом правових можливостей усупереч їхньому основному правомірному призначенню, що створює перешкоди для належного перебігу кримінального провадження. Зазначено про необхідність дослідження проблематики термінологічної суперечливості категорії «зловживання процесуальними правами», оскільки «незаконного права» не існує, і якщо діяльність особи виходить за межі закону, вона його порушує і несе відповідальність.

Доведено, що зловживання процесуальними правами порушує баланс інтересів сторін, затягуючи вирішення справи. Законодавець, зокрема через проєкт Закону № 11387 фактично прирівнює зловживання правом до неповаги та інших процесуальних правопорушень. Розглянуто суб'єктний склад зловживання і вказано на те, що до нього доцільно відносити і суд. Вказано на те, що суд здійснює зловживання процесуальними правами шляхом необґрунтованого затягування розгляду справ та надмірного застосування тримання під вартою, коли такий запобіжний захід не виправданий.

Зроблено висновок про те, що розв'язання проблеми зловживання процесуальними правами потребує розроблення чітких критеріїв визначення самого факту зловживання процесуальними правами, створення ефективних механізмів реагування на досліджувані негативні прояви, запровадження цифрового моніторингу дотримання процесуальних строків та забезпечення належного судового контролю.

**Ключові слова** сторона захисту, сторона обвинувачення, процесуальне право, зловживання процесуальним правом, кримінальне провадження, прокурор, адвокат, суд, особливий період, воєнний стан.

**Medvedchuk D.M. Some problematic issues of abuse of procedural rights by parties to criminal proceedings during a special period.**

The article is devoted to the analysis of the problem of abuse of procedural rights by participants in criminal proceedings during a special period, which has become particularly acute and has become a destructive factor that significantly harms national security and the effectiveness of justice. The relevance of the study is determined by the need to understand the qualitative transformations of criminal procedural law and the mechanisms for the implementation of procedural rights of participants in criminal proceedings in conditions of martial law and the application of the *lex specialis* principle.

In doctrinal terms, the essential distinction between abuse and violation of rights lies in the formal legality of actions within the exercise of subjective rights, but their inconsistency with the actual

legitimate purpose of exercising one's legal opportunities. Abuse of procedural rights is consistently regarded as the deliberate use of legal opportunities provided by law contrary to their basic legitimate purpose, which creates obstacles to the proper conduct of criminal proceedings. Conceptually, it is worth noting the problem of some terminological inconsistency in the category of "abuse of procedural rights," since there is no such thing as an "illegal right," and if a person's actions go beyond the law, they violate it and bear responsibility.

Abuse of procedural rights upsets the balance of interests between the parties, delaying the resolution of the case. The legislator, in particular through draft law No. 11387, effectively equates abuse of rights with contempt and other procedural offenses. In addition to the parties, it is advisable to include the court in the list of subjects of abuse, the most common manifestations of which are unjustified delays in the consideration of cases and excessive use of detention, which is not justified as a preventive measure in these cases. Solving this problem requires the development of clear criteria for determining the very fact of abuse of procedural rights, the creation of effective mechanisms for responding to the negative manifestations under investigation, the introduction of digital monitoring of compliance with procedural deadlines, and the provision of adequate judicial control.

**Key words:** defense, prosecution, procedural law, abuse of procedural rights, criminal proceedings, prosecutor, lawyer, court, special period, martial law.

**Постановка проблеми.** Введення в Україні правового режиму воєнного стану суттєво змінило динаміку кримінального провадження, загостривши конфлікт між необхідністю оперативності слідства та гарантуванням сторонам та іншим учасникам кримінального процесу наданих їм законом процесуальних прав. Введення особливого періоду (воєнного стану) в Україні спричинило не лише точкові обмеження конституційних прав і свобод, а й суттєво вплинуло на механізми безперешкодної реалізації процесуальних прав та обов'язків сторін кримінального провадження. Це призвело до хибного та спотвореного сприйняття особами окремих приписів вітчизняного кримінального процесуального законодавства або ж до навмисного переходу за межі дозволеного для досягнення відповідної неправомірної мети шляхом зловживання процесуальними правами. Якщо у звичайних умовах зловживання процесуальними правами у межах кримінального правосуддя є викликом законності, то в умовах воєнних дій воно стрімко набуває значення деструктивного суспільно-політичного чинника, що прямо шкодить національній безпеці та ефективності вітчизняного кримінального правосуддя. Таким чином, актуальність наукового дослідження полягає у необхідності дослідження проблематики зловживання процесуальними правами учасниками кримінального процесу та осмислення трансформацій кримінального процесуального права в умовах, які якісно змінюють режим функціонування держави та її правової системи.

**Метою** статті є аналіз ключових проявів зловживання кримінальними процесуальними правами з боку адвокатів, прокурорів, свідків та інших учасників кримінального процесу в умовах особливого періоду.

**Стан опрацювання проблематики.** Питаннями дослідження зловживання процесуальними правами сторонами кримінального процесу займалися такі науковці: Борецько Г.Д., Вознюк О.Л., Добрянська Н.В., Лазарєв В.В., Петков С.В. та інші. Зокрема, Борецько Г.Д. вивчав безпосередньо особливості зловживання у кримінальному провадженні. Водночас, Лазарєв В.В. у своєму дослідженні вказував на те, що не є зловживанням і наполягав на тому, що дотримання законодавства не може свідчити про зловживання. Разом з тим, Добрянська Н.В. та Петков С.В. зосередили увагу на відмінностях зловживання від класичного правопорушення, а Вознюк О.Л. вказала на те, що суд може бути суб'єктом зловживання процесуальними правами. Це означає, що проблема зловживання процесуальними правами є недостатньо дослідженою, оскільки вказані роботи не містять згадок про такі дії та їхню загрозу під час особливого періоду.

**Виклад основного матеріалу.** В сучасному інформаційному середовищі, як і в нормативно-правових актах активно застосовується поняття особливого періоду. Категорія «особливий період» є правовою, що встановлюється на підставі спеціальних законів, зокрема Закону України «Про правовий режим воєнного стану». Його запровадження фактично легітимізує відступ від низки усталених в звичайних умовах процесуальних стандартів, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України (КПК України), але при обов'язковому та безапеляційному збереженні ключових конституційних гарантій прав та свобод людини і громадянина. Особливий період у контексті українського законодавства перш за все охоплює правовий режим воєнного стану, період мобілізації та воєнний час, що, у тому числі має вплив і на правову сферу, оскільки детермінує зміну засад кримінального провадження, зокрема обмежуючи принцип змагальності та ускладнюючи забезпечення права на захист, що потребує глибокого доктринального та практичного осмислення [1].

З позицій філософії права та теорії правових режимів, особливий період ґрунтується на *lex specialis* (спеціальному законі, спеціальних нормах), відповідно до якого за розбіжності загально-го і спеціального закону діє спеціальний закон. Врахуванню підлягає також принцип *lex specialis derogat generali*, суть якого полягає в тому, що спеціальний закон скасовує для даної кримінальної справи дію загального закону. Спеціальна норма має перевагу над загальною, що тимчасово змінює застосування загальних норм КПК України, але не має порушувати при цьому *jus cogens* – імперативних норм міжнародного права та конституційних засад здійснення права особи на захист. Саме цим зумовлюється необхідність диференційованого аналізу трансформації правового статусу та функціонального призначення сторін провадження [2, с. 70].

Варто додати, що у контексті теорії процесуальних гарантій, особливий період створює дилему інтересів для сторони захисту: врахування та забезпечення публічного інтересу (інтереси суспільної безпеки) проти гарантування індивідуального права особи на захист (індивідуальна безпека особи). При цьому право на професійну правничу допомогу, закріплене Конституцією України (ст. 59), завжди (і у випадку особливого періоду і в звичайних умовах) зберігається як абсолютна гарантія. Проте емпіричний аналіз практики свідчить про обмеження *de facto*, а не *de jure*: введення спеціальних режимів доступу до зон бойових дій та комендантська година порушують принцип безперервності захисту та іноді унеможливають або істотно ускладнюють необхідну участь захисника у слідчих діях. Це спричиняє дисбаланс процесуального рівноправ'я, оскільки в цьому випадку сторона обвинувачення має безперешкодний доступ, тоді як захисник зіштовхується з логістичними перепонами, що ставить під сумнів дотримання розумних строків кримінального провадження. Відтак, виникають ситуації, коли сторони кримінального процесу вимушено вдаються до зловживання процесуальними правами. Варто зазначити, що цей факт не ставить під сумнів очевидну неправомірність вказаних їх процесуальних дій.

Незважаючи на те, що інститут зловживання процесуальними правами вважається відносно новим, ступінь його дослідження поступово збільшується. Вважаємо це надзвичайно позитивним моментом у формуванні теорії та практики подолання цієї проблеми, яка набула особливої гостроти в умовах особливого періоду воєнного стану. В цих умовах зловживання процесуальними правами (наприклад, необґрунтовані відводи чи маніпуляція відсутністю доступу) перетворюється на засіб замаскованої процесуального неправомірної протидії правосуддю та штучного створення для на користь самого фігуранта чи іншої особи «більш вигідної процесуальної позиції». Зловживання процесуальними правами порушує баланс між захистом інтересів сторін у процесі, ускладнюючи процес об'єктивного розгляду справи. У цьому контексті зловживання процесуальними правами негативно впливає на загальний правовий результат судового розгляду, що, своєю чергою, суперечить загально-суспільним інтересам та може мати гаслі віком порушення кримінальних процесуальних прав як потерпілих, так і обвинувачених.

Деякі вчені пропонують зловживання процесуальними правом у кримінальному провадженні розглядати як шкідливу поведінку, тобто такий спосіб реалізації відповідного процесуального права, який формально відповідає вимогам КПК України, але суперечить його нормативно встановленій меті та завданням кримінального провадження в цілому або окремих його інститутів, наслідком чого можуть бути прямо передбачені у КПК України обмеження реалізації прав, а також ініціація застосування заходів дисциплінарної відповідальності [3, с. 381]. В цілому погоджуючись із вказаним підходом, варто акцентувати увагу на іншому запропонованому вітчизняними правниками підході. Вони наполягають на тому, що якщо особа діє в межах чинного кримінального процесуального законодавства, вона не зловживає процесуальним правом. Якщо ж її діяльність виходить за межі процесуального права, встановлені законом, вона не зловживає законом, а порушує його і за це несе відповідальність [4, с. 182]. Водночас, основна відмінність порушення закону і зловживання процесуальним правом як різновидів правопорушень є досить очевидно. Вона полягає у тому, що досліджували категорія не має притаманного неправомірним діям ступеню автономії, а завжди характеризується дотичністю до правомірних дій, але виходить за межі дозволених процесуальних правових можливостей, використовуючи їх врозріз з метою та цілями їх закріплення у нормах КПК України. Порушення приписів КПК України, не пов'язане із здійсненням процесуальних прав, характеризується абсолютним рівнем автономності кваліфікації таких дій, адже не має зазначеної вище дотичності до правомірних процесуальних дій, а відтак не є виходом за їх межі. А тому кожен випадок прямого порушення нормативних приписів КПК України зразу з моменту його вчинення кваліфікуються як класичне правопорушення. Зловживання має характер незалежної від правомірних дій поведінки щодо здійснення процесуального права на відміну від автономної неправомірної дії, вчинення якої для правопорушника має юридичним наслідком настання передбаченої КПК України чи іншим нормативно-правовим актом відповідальності. Разом з тим, незважаючи на зазначені відмінності від класичного правопорушення, зловживання процесуальними правами безперечно підлягає віднесенню

до особливої категорії неправомірних дій, позаяк порушує баланс між захистом інтересів сторін у процесі. Як справедливо зазначається у наукових джерелах, зловживання процесуальними правами може затягувати вирішення справи або впливати на результат судового розгляду, що в свою чергу може порушити права як потерпілих, так і обвинувачених [5, с. 577].

Зважаючи на те, що у різних галузях зловживання правом сприймається по-різному, то у вітчизняній науковій літературі звертається увага на неповноту терміну «зловживання правом». Натомість пропонується використання більш повного та коректного терміну – «зловживання процесуальними правами та повноваженнями» [6, с. 174]. Зловживання процесуальними правами та повноваженнями учасниками кримінального процесу у цьому контексті пропонується розглядати як умисне використання наданих законом прав чи повноважень у супереч їхньому призначенню, що створює перешкоди для належного й ефективного перебігу кримінального провадження, порушує баланс між сторонами та завдає шкоди інтересам правосуддя або інших учасників процесу, без явного порушення законодавчих норм. Розв'язання цієї проблеми потребує пошуку балансу між протидією зловживанням і забезпеченням правової визначеності, розроблення чітких критеріїв визначення зловживання, ефективних механізмів реагування на них і забезпечення належного судового контролю за дотримання прав усіх учасників процесу [6, с. 175]. Загалом погоджуючись із запропонованим підходом, викликає зауваження застосування автором такого термінологічного словосполучення як «явне порушення законодавчих норм», яке носить надто суб'єктивний та оцінний характер.

Досить цікавим і дійсно суттєвим з точки зору кримінальної процесуальної науки і практики правозастосування є той факт, що на відміну від класичного підходу до статусних характеристик суб'єктів зловживання правом, до яких відносять сторони кримінального провадження, доцільно відносити до таких суб'єктів ще й суд, як активного учасника процесу, що має дещо відмінні функції. Таким чином, суб'єктний склад правовідносин у сфері зловживання процесуальними правами не знає виключень, а відтак процесуальні зловживання у кримінальному процесі може допускати будь-який суб'єкт, якого КПК України таким правами наділив. Так, суд, будучи основним гарантом справедливості, також іноді може зловживати процесуальними повноваженнями, що знижує ефективність кримінального провадження. Найпоширенішими проявами таких зловживань є необґрунтоване затягування розгляду справ, порушення принципу рівності сторін, зловживання правом застосування тримання під вартою та арешту майна, неправомірне використання права на самовідвід тощо. Дієвим засобом протидії вказаним зловживанням є запровадження незалежного цифрового моніторингу своєчасності та належності здійснення кримінальних проваджень для виявлення суб'єктів, які виходять за межі наданих їм повноважень. Можна погодитися, що відсутність законодавчо визначених строків для тримання під вартою під час судового розгляду та арешту майна спричиняє правову невизначеність і порушує принцип пропорційності [6, с. 182].

Зловживання процесуальними правами має характер умисного використання наданих законом прав чи повноважень у супереч їхньому призначенню, що створює перешкоди для належного й ефективного перебігу кримінального провадження, порушує баланс між сторонами та завдає шкоди інтересам правосуддя без явного порушення законодавчих норм. Це шкідлива поведінка, яка формально відповідає вимогам КПК України, але суперечить його нормативно встановленій меті та завданням кримінального провадження в цілому. Натомість, неповага до суду або процесуальне правопорушення (наприклад, свідоме невиконання ухвали суду або явне порушення порядку в засіданні) є прямим порушенням норм, обов'язкових для учасників процесу.

У зв'язку з цим, 28.06.2024 року до Верховної Ради України було внесено проєкт Закону № 11387, яким пропонується комплексно змінити КК України, КПК України та КУпАП для посилення відповідальності за неповагу до суду та за невиконання учасниками кримінального провадження своїх обов'язків. У запропонованому проєкті нормативно-правового акту також вирішуються інші питання, пов'язані з мінімізацією зловживань під час судового розгляду кримінальних справ. Водночас, Рада адвокатів України, розглянувши звернення Голови Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності Національної асоціації адвокатів України Ключкова В.В., а також звернення адвоката Нікітюк К.О. про надання роз'яснення щодо неприбуття адвоката в судові засідання у зв'язку з оповіщенням «Повітряна тривога» та іншими обставинами, спричиненими воєнним станом, встановила наступне. Слід вважати поважною причиною неприбуття чи припинення участі адвоката в судових засіданнях або неявку адвоката до інших органів у яких він бере участь задля надання правової допомоги, якщо це зумовлено наслідками війни (повітряна тривога, відсутність електрозабезпечення, неможливість використання транспорту, ракетна атака чи інше збройне ураження території, де знаходиться адвокат та/або відповідний орган, а також окупація вказаної території тощо). Таким чином, наголошується, що фізична неможливість явки через об'єктивні чинники має безумовно визнаватися поважною причиною. Проте, такі дії адвоката не є

порушенням Правил адвокатської етики, але питання поважності для іншої сторони кримінального процесу або суду – є відкритим [7].

У ст. 138 КПК України визначено вичерпний перелік поважних причин неприбуття особи на виклик слідчим, прокурором або судовий виклик. Так, серед переліку таких причин наявні причини, які підпадають під ознаки особливого періоду. Відповідно до п. 3 ст. 138 КПК України, поважною причиною є обставини непереборної сили (епідемії, військові події, стихійні лиха або інші подібні обставини); та п.8 цієї ж статті: інші обставини, які об'єктивно унеможливають з'явлення особи на виклик. З цього виникає питання, що з них є поважною причиною, а що стає маніпуляцією та зловживанням правом.

Зловживання процесуальними правами має місце тоді, коли адвокат формально посилається на загальні наслідки війни (наприклад, відсутність електрозабезпечення чи повітряну тривогу), при цьому його неявка в судове засідання не обґрунтована конкретними обставинами. Тоді як автономне (так би мовити, класичне) правопорушення має місце у випадках, коли адвокат не з'являється в судове засідання і при цьому навіть не повідомляє суду про причини своєї неявки. У випадку з посиланням на ст. 138 КПК України, дії адвоката формально не є порушенням Правил адвокатської етики, але питання їхньої поважності для суду залишається відкритим, що створює об'єктивне підґрунтя для зловживання процесуальними правами у кримінальному процесі.

Важливе значення для кваліфікації дій учасника кримінального процесу як зловживання процесуальними правами є їх мета (звісно за умови можливості її встановлення та доведення). Адже за загальним правилом використання всієї палітри дозволених процесуальних прав презюмується правомірними діями. Разом з тим, такі дії, як необґрунтована чи недостатньо обґрунтована заява про відвід судді або безперервне подання безпредметних надуманих клопотань в умовах воєнного стану, коли суди функціонують із кадровими та логістичними обмеженнями, підлягає кваліфікації як зловживання процесуальними правами, позаяк формально є дотичним до нормативно визначеного механізму його здійснення. Однак, якщо метою таких дій є штучне затягування строків розслідування (особливо у справах про колабораціонізм), ця поведінка кваліфікується як зловживання правом, що порушує розумні строки та права інших учасників, а іноді може мати наслідком уникнення обвинуваченням кримінальної відповідальності.

З боку сторони захисту, зокрема адвокатів, зловживання процесуальними правами часто маскується під наполяганням на реалізації процесуальних гарантій. Одним із проявів таких зловживань процесуальними правами є недобросовісне використання інституту відводу. У практиці спостерігається зростання кількості необґрунтованих заяв про відвід суддів, прокурорів та слідчих, що в умовах воєнного часу, коли суди функціонують із кадровими та логістичними обмеженнями (внаслідок зміни територіальної підсудності чи мобілізації), перетворюється на засіб процесуального саботажу та штучного затягування строків розслідування, зокрема у справах про воєнні злочини чи колабораційну діяльність. Подібна негативна правозастосовча практика створює об'єктивні перешкоди для дотримання розумних строків кримінального провадження, що є прямим порушенням статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Також практиці відомі створення штучних перешкод для слідчих дій, що проявляється у немотивованій неявці захисника на процесуальні дії або поданні великої кількості безпредметних клопотань. Нерідко адвокати, спекулюючи на обмеженнях доступу до зони бойових дій чи безпекових ризиках, свідомо уникають участі у провадженні. Метою такої маніпуляції є не захист прав клієнта, а створення формальних підстав для оскарження результатів розслідування чи вироку на підставі нібито порушення права на захист, що у доктрині кваліфікується як спроба створити «плоди отруєного дерева» (*fruito veneno arbore*).

Проблема зловживання процесуальними правами в кримінальному провадженні нерозривно пов'язана з іншими негативними прикладами процесуальної девіації, зокрема з неповагою до суду та порушенням чинного вітчизняного кримінального процесуального законодавства. Зловживання правом було, є і буде однією з ключових правових проблем практики правозастосування, а наукові напрацювання та нормативне закріплення засобів протидії цьому негативному явищі завжди будуть актуальними.

**Висновки.** Вищезазначене дозволяє стверджувати, що у період дії особливого періоду, а саме в умовах правового режиму воєнного стану, обмеження окремих матеріальних та процесуальних прав осіб загострює на практиці чимало правових проблем, включаючи проблематику кримінально-процесуального характеру. Навіть ці несприятливі для держави та суспільства умови не перешкоджають учасникам кримінального процесу вдаватись до вчинення дій, які мають назву зловживання процесуальними правами. Для такої кваліфікації таких дій вони повинні лише на перший погляд відповідати чинним нормативним приписам кримінально-процесуального законодавства. Як такі, що входять за межі правомірного здійснення наданих учасникам кримінального процесу процесуальних

прав, вказані дії переходять в площину правопорушення. На нашу думку, сутність відмінності між традиційними (так би мовити класичними) правопорушеннями і зловживанням процесуальними правами полягає у наступному. По-перше, при кваліфікації відповідної поведінки учасників цивільного процесу як зловживання процесуальними правами варто приймати до уваги наявність доведеного факту виходу ними за межі правомірних дій і трансформації останніх у дії неправомірні. По-друге, у ході зловживання процесуальними правами учасниками кримінального процесу здійснення наданих їм правових можливостей процесуального характеру завжди суперечить духу та літері закону і перешкоджає досягненню основних цілей правового регулювання відповідного сегмента кримінально-процесуальних відносин. Зокрема, в результаті зловживання процесуальними правами викривленими можуть бути мета та цілі захисту, обвинувачення, встановлення та плинності процесуальних строків, підстави вибору обвинуваченому запобіжного заходу тощо.

Введення в нашої країні воєнного стану як різновиду особливого періоду актуалізує і водночас ускладнює проблематику кваліфікації відповідних дій учасників кримінального процесу як зловживання процесуальними правами. Адже нормативні обмеження суб'єктивних прав та свобод осіб в умовах особливого періоду ускладнюють своєчасне виявлення та оперативне доказування фактів зловживань процесуальними правами. Механізм такої їх кваліфікації, ускладнюється необхідністю врахування їх похідного характеру від власне здійснення процесуальних прав як правомірних дій учасників кримінального процесу. Зловживання процесуальними правами визначається як умисне та протиправне учасником кримінального процесу використання наданих законом суб'єктивних прав чи повноважень всупереч їхньому призначенню, що створює перешкоди для належного й ефективного перебігу кримінального провадження, порушує баланс інтересів сторін, завдаючи шкоди цілям правосуддя, загальносуспільним інтересам та стабільності вітчизняного правопорядку.

Окрім класичного підходу до визначення можливих суб'єктів зловживання процесуальними правами, не виключена можливість потенційно віднести до кола таких суб'єктів і суд, незважаючи на його особливий статус як активного учасника кримінального процесу. Найпоширенішими проявами таких зловживань є необґрунтоване затягування розгляду справ, порушення принципу рівності сторін, необґрунтоване застосування такого запобіжного заходу як тримання під вартою, арешт майна тощо. Запропоновано запровадити цифровий моніторинг законності судових проваджень для виявлення та притягнення до передбаченої чинним вітчизняним законодавством суддів та інших категорій учасників кримінального процесу. Протидія зловживанням процесуальними правами учасниками кримінального процесу та їх своєчасна превентивна профілактика є першочерговим завданням всіх відгалужень судової гілки влади. Вказані заходи повинні бути пріоритетом для нашої держави і стати запорукою всебічного та повсякденного дотримання права особи на особисту свободу (особливо у ході її кримінального переслідування) навіть в умовах особливого переходу, коли дотримання основоположних конституційних прав та свобод особи права набувають особливо чутливого загальносуспільного резонансу.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19> (дата звернення 05.05.2025).
2. Берназюк Я. Застосування принципу *lex specialis* при вирішенні колізій у законодавстві: аналіз судової практики. *Слово національної школи суддів України*. 2022. № 1–2 (38–39). С. 69–82. DOI: [https://doi.org/10.37566/2707-6849-2022-1-2\(38-39\)-7](https://doi.org/10.37566/2707-6849-2022-1-2(38-39)-7).
3. Борецько Г.Д. Щодо розуміння зловживання правом у кримінальному провадженні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 7. С. 378–383. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-7/92>.
4. Лазарев В.В. Концепції розуміння сутності категорії «зловживання правом». *Право і безпека*. 2023. № 1 (88). С. 179–189. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2023.1.16>.
5. Добрянська Н.В., Петков С.В. Інститут зловживання процесуальними правами в кримінальному провадженні: теоретичні підходи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 7. С. 577–580. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-7/137>.
6. Вознюк О.Л. Зловживання процесуальними правами у кримінальному провадженні. дис.д-ра філософії. 081 «Право». Київ, 2025. 240 с.
7. Про поважність причин неявки адвоката в судові засідання, слідчі дії, тощо під час воєнного стану: Рішення Національної Асоціації Адвокатів України № 148 від 16.11.2022 року. URL: [https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2022-11-16-r-shennya-rau-148\\_6391e041e0a43.pdf](https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2022-11-16-r-shennya-rau-148_6391e041e0a43.pdf).